

MAJOROS SÁNDOR
A spártai fiú és a róka

Nem kellett volna megenni azt a gyümölcsöt, ez már biztos. Megszegte a szabályt, és most megverte az Isten. De miért csak neki jár a büntetés? Mások is ettek, és kutya bajuk sincsen. Mintha a parancs, hogy a szerbektől tilos vizet vagy ételmet elfogadni, egyedül őrá vonatkozna. Egyébként pedig azok az útszelen ácsorgó parasztok nem is szerbek voltak, hanem bosnyákok. A férfiak nem bricsesz nadrágot viseltek, hanem térdnadrágot, a nők meg bokában megkötött, bő bugyogót. Mi rossz van abban, ha ezek a békés nézelődők gyümölcsöt, vizet meg kecskesajtot nyomnak a házuk előtt masírozók kezébe?

A tábori lelkész azt állítja, a Drina túlsópartján, a szerb oldalon is sok a muzulmán, és ők mind egy országban szeretnének élni boszniai hittársaikkal. Ezért úgy várják a császári és királyi hadsereget, ahogy a messiást, már ha náluk, mohamedánoknál van ilyen. Persze, mindezt titokban tartják, de itt, Boszniában nem kell rejtegetniük a hazafias érzelmeiket. Ha ajándékot adnak, azt őszintén, természetes önzetlenséggel teszik, és pontosan ez az, amit az itteni szerbek aljas módon kihasználnak. Állítólag előfordult, hogy bosnyáknak öltözve árultak olyan joghurtot, amelybe nadragulyát meg csattanó maszlagot kevertek. Ezzel példálózott a századparancsok, amikor kijelentette: akár igaz ez a történet, akár nem, a saját érdekében senki ne fogadjon el ételmet a lakosságtól.

A víz pedig önmagában is veszélyes. Már a kiképzésen elhangzott, hogy ennek sokkal erősebb az állaga, mint az otthoninak. Nem lehetett tudni, mit ért ez alatt az őrmester, de jól megjegyezték: a víztől óvakodni kell. Az artézi kutak viszont biztonságosak. Valaki azt mondta, hogy tisztára olyan ez, mint a középkor, amikor a katonáknak egyenesen tilos volt vizet inniük. A vízivás egyenlő volt a tífusszal, úgyhogy akit ezen kaptak, ott, helyben megölték, nehogy bajt hozzon az egész csapatra. Csak bort ihattak, meg cidersert. Az se nem bor, se nem sör, de elég alkohol van benne ahhoz, hogy megakadályozza a fertőzést. Ha így nézzük az ivást, akkor a pálinka a legjobb katona-

A novellát a szerzőnek *Az ellenség földje* című kötetéből választottuk, amely az idei ünnepi könyvhétre jelenik meg kiadónk gondozásában.

orvosság, mondta valaki, meglötyögtetve a kulacsát, bár inkább csak a hatás kedvéért, mert az otthonról hozott szilvóriumot már régen megitta. Kortyolgatták a magukét, ha kellett, ha nem, pedig milyen hasznos lett volna most egy kis hazai ezekben a gyötrelmes percekben, amikor az ellenség itt van szinte az orruk előtt, és vele együtt támad a hascsikarás.

Szaftos, kissé túlrejt, kásás szilva volt, egy fiatalasszony kínálgatta a kosarából. Többen is vettek belőle, de ahogy látja, senkinek sem akadt vele gondja. Egyedül ő lép ki a menetből úgy félóránként, hogy a fák közé rohanva, mielőbb letolhassa a nadrágját. Mintha parazsat nyelt volna. Lángolnak a belei, perzsel a gyomra, és szakad róla az izzadság. A cimborák remekül szórakoznak rajta, meg a heccelődés a hasmarsról meg a szaporáról, mert amíg magára van utalva ezzel a kinnal, nem várhat szánalmat senkitől.

És jönnek az ilyenkor szokásos tanácsok: erős paprikát kell rágcsálni, vagy gyömbért, de legjobb a borsos pálinka. Mit nem adna most egy korty pálinkáért! Borsot még tán szerezhette, de pálinka nélkül az semmit sem ér. Már a gondolatától is kileli a hideg, hogy meg kéne rágnia egy marék borsot, és hogy úgy magában, szárazon lenyelhesse. Vize egy csöpp sincs, de ezzel nem áll egyedül. Dél körül jár az idő, elviselhetetlen a forróság, és még a fele út biztosan hátravan. A sereg mozgása észrevehetően lassul, mintha minden lépéssel följebb kapaszkodna abba az úti-könyvekben olvasott magasságba, ahová csak furcsa, hosszúszerű állatok és a koplalástól meg a naptól megráncosodott teherhordók juthatnak el. Hintázó ritmusban vonulnak az égis magasodó, hófödte hegyoldalon, azt a káprázatot keltve, hogy az Úristen végigcsöpögtette a tintát egy nagy darab papíron, amire tán szerelmes verseket, tán sötét jóslatokat próbált írni.

A Drinához igyekvő sereget ugyanez az erő hátráltatja. Hármassorban kacskaringóznak, csalhatatlan érzékkel találva meg a fák közé rejtett kocsit, amely ahhoz a soha nem látott folyóhoz vezet, és amelyről mindenkinek az alvilág jut az eszébe. Nem is kell ehhez tanultnak lenni, elég az is, hogy valahol, valaki megemlíti a lelkeket csónakázató révést, mire a mellette lépkedő leteremti: ne károgjon ilyen babonákról, mert még magára rántja a bajt. A megszólaló ettől elszégyelli magát, és mentegetőzni kezd, hogy nem úgy gondolta, csak hát ez a folyó, ez a Drina biztosan alkalmas a csónakázásra, meg a halászásra is, révész meg ugye mindenütt van. Eztán a halfogásról

megy a téma, legendás harcsafogásokról, meg amikor egy kifejlett, kétszáz kilós példány a Tiszán fölborította a ladikot, és lehúzta a mélybe a halászokat. Milyen kár, hogy a szerbek sosem jutnak a Tisza közelébe, mert akkor ezek a harcsák szépen megtizedelnék őket, mondja valaki, de hátrébb egy rekedt hang ráförmed, hogy az anyád picáját nem jutnak! Negyvenkilencben Titelnél jól megfingatták a mieinket, úgyhogy hagyjuk békén a harcsákat. Az akkor volt, most meg ma van, kiabál vissza a megtámadott, most majd adunk a szerbek pofájának. Hát persze, szólal meg valaki egészen közel, a Skoda ágyúk már gypálják is Belgrádot, ez egészen friss hír. Ha gypálják, nagyon jól teszik, így az előbbi hang, de azt ugye tudjátok, hogy egy országot csak akkor lehet elfoglalni, ha minden négyzetméterén áll egy pár csizma?

Így évődnek, politizálnak a többiek, neki meg úgy csikar a hasa, hogy attól egy srapnel¹ sem lehet rosszabb. Hogyan bírja ki az út végéig, aztán meg ugye jön az átkelés. Már most is majd' összecsuclik. A bornyú a hátán mintha egy zsák árpa lenne, a csípőjét gonosz kerubként csapdossa a gyalogsági ásó, amihez a mellette lógó szurony és az üres kulacs veri a taktust. A csizma is töri a lábát, pedig reggel, mielőtt rátekerte volna a kapcát, alaposan bekente disznósírral, de úgy tűnik, ez a hosszú, kimerítő menetelés kifog rajta. A legborzasztóbb mégis az, hogy két óra leforgása alatt négyszer rohant be a fák közé, és közben arra is ügyelnie kellett, hogy a káplár meg ne lássa.

Reggel még minden rendben volt, jó étvággyal evett, megitta a teáját, és azzal a boldog izgalommal szedte rendbe magát, hogy az estét már szerb földön éri meg. Elkezdődik a kaland, ami csak egyszer adatik meg az ember életében. De így, ebben a mostani állapotában képtelen lesz hegyet mászni meg fedezéket készíteni. Az egész mindenséget kitölti ez a tüzes fájdalom, ezt kell legyűrnie minden egyes lépéssel és levegővétellel. Ha meg is éri az estét, mint egy báb, kiszolgáltatottan fekszik majd a csupasz földön, és nem fogja érdekelni semmi, csak hogy elmúljon róla ez a kín.

Amikor reggel fölkerekedtek, még nótázott az egész század, de ez hamar abbamaradt. A göröngyös, nehezen járható út és az augusztusi hőség megtette a hatását. Kilenc óra körül már alig maradt valakinek ivóvize, pedig a káplár figyelmeztetett, hogy ezen

a szakaszon nem találnak majd forrást. Egyre nehezebbé vált a fölszerelés, a kapcsok és csatok önálló életre keltek, mászkáltak rajtuk le-föl, mint a szkarebeuszbogarak, amelyek állítólag az alvó ember bőre alá is beveszik magukat. Máskor azt mondaná, hogy ez marhaság, de most minden borzalom elhíhető. Biztosan mindenkinek megvan a maga kínja, ám hogy senkié sem ér föl az övéhez, az hétszentség. Egy vérhólyag ehhez képest vásári mulatozás. Az oldalnyilallás meg pláne. Tíz ilyen átvenne ezért a hascsikarásért, mert ez maga a Golgota. Krisztus urunk nem szenvedett ennyit a keresztfán, vagy ha mégis, nem lógott a vállán ez a rengeteg minden. A lőszerkészlet a hordozóeszközeivel megvan vagy hat kiló. A hátrönd kilenc, a fegyver négy és fél, a kenyértarisznya másfél, a gúnya öt. Erre jön rá a csikarás a maga több tonnájával.

A mellette lépkedő infantrisz,² akit névről nem is ismer, azt mondja, rágjon össze egy pofányi dohányt, attól megkönnyebbül. Tavaly őt is elkapta a hasmars, ráadásul éppen aratáskor. Nem győzött a szalmarakás mögé futkosni, de egy öreg napszámos azt mondta neki, vegyen be egy marék bagót, és rágja, amíg pép nem lesz belőle. Szót fogadott, és másnap früstükre elmúlt róla a szapora. A másik oldalán erre egy cvikkeres, tanultnak látszó vézna alak, akinek meg a nap heve okozott gondot, azt mondta: gondoljon valami semlegesre, ne mindig azon jártassa az eszét, hogy csikar a hasa. Egy idő után azon veszi majd észre magát, hogy nem is fáj. Apropos, fájdalom, szólt hátra az előttük lépkedő, gondolt már valaki arra, hogy esetleg meg is sebesülhet? Mert az bőven benne van a pakliban, mint ahogy az is, hogy néhányunkat fakabátban visznek majd haza. Hat szál deszkából szabatja méretre a Ferenc Jóska, nehogy szűk legyen hónaljban.

Röhögtek. A beszélgetés ezzel át is terelődött a sebesülésre, ami valóságos megkönnyebbülés volt, mert legalább nem vele foglalkoztak. Valaki ismert egy öreg légióst, aki még III. Napóleon ideje alatt harcolt. Az öregot összevissza lötték-kaszabolták, de túlélte. Azt állította, amikor golyó találja el az embert, azt szinte nem is érzi. Kap egy ütést, és valami melegség folyik végig rajta. A szurony egészen más műfaj, főleg a háromélű. Ennél halálosabb fegyver per pillanat nem létezik, leszámítva a tábori ásót, ami szintén jól jön a közelharcban. Úgyhogy óvakodjon mindenki

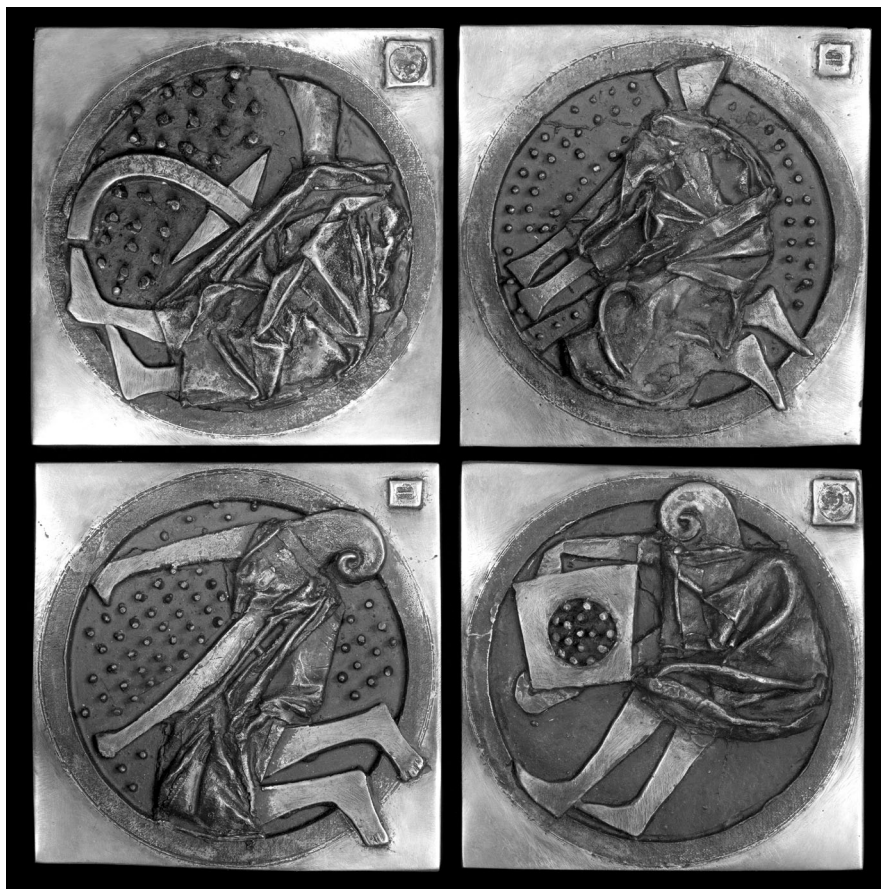
1 gránátrepesz

2 gyalogos

a szerbek rozsdás szuronyaitól meg a ganajhányó ásóitól.

A vézna, aki tán tanító lehetett, erre odasúgta, hogy ezek csak hadoválnak, ne foglalkozzon velük, inkább acélozza meg magát a spártai fiú történetével. Éppen a fogát összeszorítva küszködött egy újabb roham ellen, de ez mintha valóban használt volna. Az égő, kaparó fájdalom egy pillanatra elhalványult, mert mint valami szent a maga éteri megtestesülésével fölébe kerekedett egy sovány, napégette bőrű, kopaszra borotvált fejű gyerek, aki – mint kiderült – abban volt rendkívüli, hogy ellopott egy ketrecben tartott rókát. Éhes volt, meg akarta enni, de az örök megállították, és valatni kezdték. A fiúnak csak arra volt ideje, hogy az inge alá rejtse a rókát, ami rögtön mardosni kezdte a gyomrát. A kis tolvaj csak állt, és rezzenéstelen arccal tűrte a kínokat. A végén a katonák legnagyobb ámulatára holtan esett össze. A szemüveges mindezt csak azért mondta, hogy legyen nyugalommal és kitarással, a rossznak vége lesz egyszer, ha pedig rájön a szapora, minden további nélkül kiléphet a sorból, és csak rajta áll, melyik fa tövében hagyja ott a becsületét.

Nincs kedve vitatkozni azon, mekkora marhaság ez az egész. A napnál is világosabb, hogy nem érti ez az okostojás. Biztos maradt még víz a kulacsában, azért ilyen beszédes kedvű. Ha nem így lenne, kétszer is meggondolna minden szót. Mit válaszoljon neki? Azt, hogy ebben a ramaty állapotában a soron következő pihenőig sem bírja ki, ami úgy másfél óra múlva esedékes? Hogy minden lépés újabb próbatétel, már szinte görcsöl az állkapcája, úgy szorítja a fogait? De nem panaszkodhat, mert most már egyértelmű, hogy ezzel maga ellen hangolja a többieket. Aki sokat nyávog, hamar kibírhatatlanná válik, nem beszélve arról, hogy ha ez a csikarás mást is utolér, azt fogják hinni, ő terjeszti a kórságot. Bárcsak meghagyott volna pár korty vizet, mert ha nem lenne ennyire szomjas, talán a hasfájást is el tudná viselni.

Szabó György: Éjjeli bozótlakó titkos kertje I–IV.

A káplár azt mondta, azért nem ültek vonatra, mert itt már nagy a diverzánsveszély. Nem reszkírozhatják meg azt, hogy a szerbek egy egész hadosztályt belerobbantsanak a szakadékba. Maradt tehát a jó öreg gyaloglás. Jobb és bal, jobb és bal. Fegyelmезetten, ritmust tartva, hegyre föl, hegyről le, ám amikor már beleélné magát, jön egy újabb nyilallás. Ki kell ugrania a sorból, be az erdőbe, hogy leguggolhasson a bokrok közé. Egyre nehezebben megy, mert a szükség ugyan gyorsan legomboltatja vele a nadrágot, de a visszarángatása mind több időt vesz igénybe. A gatyamadzag összegubancolódik, a derékszíj csatja rossz helyen van, a sietve lehajigált fölszerelést magához vonja és eldugja a folyondár, úgyhogy keresztelni, bogarászni kell, és közben a menet a maga ritmusában továbbhalad.

Szó sem lehet arról, hogy ezek után visszatalljon a saját egységéhez, mert az már valahol a kanyaron túl csattogtatja a csizmáját. Inkább odavetődik negyediknek egy idegen szakaszhoz, és túrva, hogy ug-rassák, meg hogy kinevessék, megpróbálja kideríteni, hol lehet a második zászlóalj első százada. De itt legalább újdonság a nyavalyája. Beletörődve hallgatja ugyanazokat a tanácsokat, abban reménykedve, hogy

a pihenőnél otthagynak őket. Aztán amikor ennek végre eljön az ideje, inkább ledől az út szélére, mert még arra sincs ereje, hogy körülnézzen. Negyed óra fájront. Lehet cigarettázni, inni, bekapni néhány falat cibakot, megigazítani a félretaposott kapcát. Mindenki heverészik, csak az ő hasában manőverezik az ördög. És már jön is a parancs: Vergatterung!³ Odavánszorog a sor végére, igyekszik rendbe hozni kirívóan pacuha öltözékét, de az idegen káplár kiszúrja. Mi van, katona, eltévesztette a házsámot? Bevallja neki, milyen kórság gyötri. A káplár megértő. Elkéri az igazolványjegyét, megnézi, aztán visszaadja. Jól van, maradjon, a menet olyan hosszúra nyúlt, hogy fölösleges volna azzal fárasztania magát, hogy ezt a négy-öt kilométert ledolgozza.

Négy-öt kilométer! Hát mikor fognak végre megérkezni? Ha ez a könnyed menetelés, akkor mi a nehezített?! És máris itt az újabb gyötrelem: a menet lomhán megindul, ő meg sipirc, rohan be a fák közé. Bármilyen nehezére is esik, most beljebb megy, hogy ne hallja az infantrizok hahotázását. Menjenek csak, majd beáll leghátulra, a szekerek mögé, ott legalább nem kell hallgatnia senki bölcselkedését.

Jólesik a hűvösben guggolnia, és így, görnyedten talán mintha a csikarás sem volna annyira elviselhetetlen. Kicsit tovább időzik, mint kellene, mert a beszéd egyre távolabbinak tűnik, a szekerek zörgése is halkul, és végül elenyészik. Megrázkódva tér magához: elszundikált egy pillanatra? Kapkodva magára rángatja a nadrágot, ám ekkor észreveszi, hogy szemben, a kis tisztáson egy öregasszony áll, és őt nézi. Hova a fenébe tette a puskáját? De az asszony nem tűnik félelmetesnek. Bólogat, jobb tenyerét a hasára helyezi, aztán kivész a kosárból egy marék szürke bogyót. Mutatja, hogy vegye el. Eszébe jutnak a híresztelések a nadragulyáról, de nem akarja magára haragítani az asszonyt. Majd az úton elhajtja, csak el innen, minél előbb. Az asszony is bekap néhány szemet, aztán megint a hasára teszi a tenyerét, és bólogat. Addig ne legyen nyugodt éjszakája, amíg ezt én meg nem eszem, mondja, és mert végre megvan a puskája, a vendégmarasztaló indákon átvergődve visszaküszkődi magát az útra.

A menetzaj valahonnét a kanyar mögül hallatszik, úgyhogy iparkodnia kell, ha utol akarja érni őket. Nem túl reményteljes így leszakadva, betegen kóvályogni ebben a kiismerhetetlen országban, ráadásul

a görcs megint rákezd. Itt van a markában az a néhány bogyó. Mi lenne, ha mégis bevenne egyet? Az öregasszony is evett belőle, nem lehet annyira ostoba, hogy megmérgezze magát, nem beszélve arról, hogy bugyogót viselt, tehát muzulmán. Ez jó jel, bár lehet, hogy a gyógynövényeik ugyanolyan erősek, mint a vizük: nekik meg sem kottyannak, de az idegeneket leverik lábról. Egyet azért megpróbálhat, legalább a nyelve hegyével. Ha keserű, rögtön kiköpi, és eszik rá útifüvet. Nem, azt azért mégsem, az útifű is fosató. Még csak az kéne, hogy tetézzé vele a bajt. De amíg itt görnyedezik, az ezred lemegy a térképről, vagy nélküle nyeri meg a háborút. Megrág egy bogyót! Lesz, ami lesz!

Sokkal kellemesebb az íze, mint gondolta. Még a szomjúságát is elveszi egy időre. A csikarás változatlanul kínozza, de a szája nem cserepes. Ez is valami. Akármilyen csábító a gondolat, túrtölteti magát, és nem falja be az egészet. Na, egye fene, még kettőt! Abból nem lehet baj, vagy ha mégis, neki már mindegy. Ilyen lipáncosan⁴ nem érheti utol a sereget. Milyen messzire lehet még az a város? Két óra elmúlt, a terv szerint este, sötétedés után lesz az átkelés, de előtte pihennie kell a seregnek, nem beszélve az újraszerveződésről meg a részletes taktikai terv ismertetéséről. Bármilyen pokoli kínokkal jár, muszáj továbbmennie. Föl kell zárkóznia legalább annyira, hogy az utolsó szekér látótávolságon belül kerüljön, és közben arra sem árt figyelni, hol és miként zörrennek meg a bokrok. Nem biztos, hogy csak jó szándékú öregasszonyok bujkálnak a környéken.

Megigazítja a vállán a puskát, helyére rántja a hátbőröndöt, és amilyen gyorsan csak tud, megindul a kanyar felé, ahol még finoman szálldogál a nemrég fölvert por. Ha ez a csikarás nem volna, és ihatna néhány kortyot, nem is panaszkodna, mert leszámítva azt, hogy bizony fél itt egyedül, legalább a saját tempójában haladhat, és kikerülheti a gödröket, nem úgy, mint a zárt menetoszlopban. Arra is jó a magány, hogy próbára teheti az akaratát. Igaz, hogy harapdálja a beleit a róka, de attól a gondolattól, hogy ha rájön a szűkség, nem kell a káplár háta mögött suttyomban beosonni az erdőbe, valamelyest megnyugszik. Így sokkal tovább bírja, mert bár a helyzet alapjában nem változott, a bogyók óta mintha tompult volna a csikarás éle. Lehet, hogy mégis igaza lesz a banyának? Nem érzi rosszabbul magát, és fényes karikák sem

3 Sorakozó!

4 A többitől a fejlődésében elmaradt, beteg csibe vagy ember.

táncolnak a szeme előtt, úgyhogy még kettővel megfejlheti.

A hasa még mindig morog, de a rohamok közt mintha hosszabbodnának a szünetek. Attól a gondlattól, hogy bármikor félrevonulhat, már nem annyira kibírhatatlan a szenvedés. Lépkedni még mindig nehéz, de talán ez is javul, ha egy kicsit megáll pihenni. A menetoszlopot hagyni kell a fenébe. Már régen Szerbiában lesznek, mire kiér a Drina partjára. Biztosan marad ott helyőrség, így rögtön letartóztatják, aztán jön a hadbíróóság, az ítélet szokásért, meg tán a kivégzés. És mindez néhány szem kásás szilva miatt.

Csak akkor lenne esélye, ha megtalálná azt a káplárt, mert ő tanúsíthatná, hogy nem azért maradt le, mert szökni akart. Nagy baj, hogy nem tudja a nevét, és nem is biztos, hogy fölismerné, mert amikor vele beszélt, a maga bajával volt elfoglalva. Mégis tovább kell vonszolódnia, hátha valamilyen csoda folytán összejön ez a találkozás.

A bogyók savanykás íze kellemes, ez tagadhatatlan. Nehezen uralkodik magán, hogy ne zabálja föl mindet. A puskájára támaszkodva nagy nehezen láb-
ra áll, de a hátbőrönd visszahúzza. Nem tehet mást, otthagyja az út szélén. Most már a figyelmeztetéssel sem törődik, ha találna egy patakot, habozás nélkül rávetné magát. Mit meg nem adna egy korty hideg vízért! A nyelve zörgőre száradt, mint a kilapított kecskebéka, ráadásul most mintha az út is emelkedne. Nem túl meredeken, csak annyira, hogy fájjon minden lépés. Az Úristen elhajította azt a véletlenül telepötyyözött papírt, és egy másikat vett elő, csak azt nem tudni, hogy zöld tintával írt rá, és szürkével javított, vagy fordítva.

A kanyar mögött, ahol az eddigiekhez képest átjárhatatlanul sűrű az erdő – talán ez is a folyó közelségét jelzi –, elágazáshoz ér. Két teljesen egyforma járat vezet tovább, mind a kettőn szekér- és autónyomok, de az egyik ág biztosan elkerüli a várost. Képtelenség megállapítani, hogy a sereg melyiket választotta. Keresni kéne egy elhajított csikket vagy egy lepattant gombot, de ez a súlytalan, szürke por, a bosnyák utak álcaruhája mindent betakar. Mintha a sereg nem is itt ment volna végig, hanem egy démoni erőnek engedelmessé letért az útról, és bemasírozott a ki tudja, milyen kelepcéket rejtő vad és buja rengetegbe.

Neki sincs más útja, csak ez: kiválasztani egy árnyékos fát, és a tövébe húzódva elaludni. És talán ál-

modni valami fényeset, főlemelőt, messzire röptetőt. Merthogy álmok jönnek a halálban, az nem lehet kérdés. Álmok és könnyebbedés. Nem kéne eltérni a folytonos egzeciroztatást és ezt a makacsul kitartó bélfájdalmat. Ugorjon csak ki az inge alól az a róka, élvezze a szabadságát, ő nem tartja vissza.

Lehet, hogy a füle cseng, de mintha egyre erősödő motorzúgást hallana. Nem a város felől jön, de kétségtelen, hogy ez valamilyen jármű. Igen, már látszik is: egy ütött-kopott teherautó! Hamar utoléri, ám ahe-
lyett, hogy kikerülné és továbbdöcögne, lefékez és rádudál. A kabinból egy bajszos katona hajol ki, mundérja hajtókáján ott a gépkocsizók szárnyas jelvénye. Adjisten, vitéz úr, nem vesztett el valamit?, kérdezi mosolyogva, és főlemeli a lába mellől a hátbőröndöt. Mit csámborog itt egyedül? Lekéste a csatlakozást? Idegennek mindig könnyebb panaszkodni, mint ismerősnek. Elmondja, milyen kórság gyötri, de a katona csak legyint. Megezik ez másokkal is. A bosnyák vadszilva pálinkának kiváló, de nem szabad megenni, mert fosat. Amikor négy hónappal ez-
előtt idekerült, neki is át kellett esnie a tűzkeresztségen. Úgy szenvedett, hogy azt hitte, eljött a végórája, de a grancsárok⁵ ajánlottak neki egy füves asszonyt, a Baba Mariját, aki valamilyen bogyókkal egy nap alatt kikúrálta. Most éppen a várba megy, viszi a helyőrség postáját. Ez négy kilométerre van Zvorniktól, de utána oda is ellátogat, úgyhogy ha a vitéz úr vele tart, előbb érhet a városba, mint a gyalog közeledő cimborái. Ami meg a nyügét illeti, egy kis szerencséivel még Baba Marijával is találkozhatnak, éppen erre szokott gyűjtögetni.

Megmutatja a bogyókat, hogy ez volna-e a csodaszer, mert ha igen, akkor már találkozott a füvesasszonnyal. A katona elismerően csettint, hogy ez igen, ezt nevezi szerencséének, és int, hogy másszon be a kabinba. A kocsit szökken egyet, aztán ráveti magát a kövesútra. Behunyt szemmel is tudnék itt vezetni, dicsekszik a sofőr. Hetente kétszer hozom-viszem a postát Tuzláról, meg néha élő állatokat is, ha a grancsárok friss hústra vágynak. Ha nem lenne a politika, ez a vidék maga volna a mennyország. Maguk ott, északon nem is tudják, milyen csodálatos helyre vetődtek. Kötve hiszem, hogy a merénylet előtt halottak volna a Drináról, vagy ha mégis, egy jelentéktelen hegyi folyónak gondolták. Hát nem így van, és erről hamarosan a saját szemével fog meggyőződni.

5 határőrök

A Drina Zvorniknál kibújik a hegyek közül, és kezes báránnyá szelődül. Hogy jobban értse, mire gondolok, emlékezzen, mondjuk Mosztárra, mert ott hasonló a helyzet, csak arrafelé a Neretva jön ki a hegyek közül, és fekszik rá az Adriáig húzódó síkságra. Mosztárban van ugye az a híres római híd, amit egy magyar – hogy is hívják? – nem is olyan régen lefestett. Itt nincs ilyen, de a várból azért lélegzetelállító a kilátás. Szokott verset olvasni, vitéz úr? Én sem olvastam, amíg ide nem helyeztek, de itt rákaptam. Ez a hely maga a költészet. Lejjebb, délen pedig ott a fékezhetetlen vadság: a Drina- meg a Tara-folyó kanyonja! Égig érő, meredek sziklák, közöttük egy lustán kacskaringózó zöld csíkkal, és mindenütt burjánzik az őserdő. Európában nincs is több ilyen, úgyhogy ha az embereknek eszük lenne, nem a háborún törnék a fejüket, hanem hogy eljöjjenek ide, és sírva fakadjanak a gyönyörűségtől. Én nem szeretek politizálni, de értem, miért ácsingózik mindenki erre az vidékre. Kelltek a rómaiaknak, a törököknek, és kell most az osztrákoknak is, pedig itt szerbek, bosnyákok meg horvátok laknak, akik egész jól megvannak egymással, amíg valaki össze nem ugrasztja őket. És tudja, mi a legfurcsább, vitéz úr? Az, hogy most, miközben mi itt beszélgetünk, a világ már nem is Boszniával foglalkozik. Galíciában nyomulnak az oroszok, Belgiumban a németek nekimentek a franciáknak, és már a britek is töltik a fegyverüket. A nagyhatalmak egymás nyakát tekergetik, miközben mi Szerbia ellen vonulunk, pedig ez a háború csak a második oldalon kap majd helyet a londoni meg a párizsi újságokban. Onnét tudom, hogy a postán dolgozom. Na, de miért csak én beszélek? Mondja inkább: fáj-e még a hasa, vitéz úr?

Már nem annyira, mondja, és két kézzel kapaszkodik, hogy a szűken vett kanyarokban rá ne dőljön a sofőrre. Egyre magasabbra jutnak, a fák is megritkulnak, és végül kibontakozik előttük a valóban döbbenetes látvány: egy kiugró szirtfokon magaslik a masszív, fekete erőd, legmagasabb bástyáján a kettős osztatú Monarchia-lobogóval, amely mögött, mintha leszakadna a hegyoldal, vagy mintha az Úristen elhúzta volna a zöld brokátfüggönyt, előtünik a hegyekből, völgyekből képződött parádés díszlet.

A sofőr igazat beszélt: a Drina valóban olyan, mint egy zöld szalag, és a város rajta a szegély. Furcsa érzés, hogy a kanyar mögött az a domb már Szerbia.

Ki tudja, hány csetnik⁶ hasal rajta, és lesi a várost. A hadvezetés szerint nem remélhető komolyabb ellenállás, mert a szerbek főntről, a Szerémségből várják a betörést, de kizárt, hogy errefelé ne lennének határhoz. A kérdés az, hogy ezek a katonák szembezállnak-e a rájuk zúduló túlerővel, vagy inkább megadják magukat? Egy-két lövésre azért mindenképpen számítani kell. És az is megeshet, hogy ezek a lövések célba találnak. Hogy is mondta az a nagyokos, akinek az ismerőse az idegenlégióban jeleskedett? Egy gyöngye ütés, aztán végigfolyik az emberen az a melegség, ami nem sokkal előbb még belülről fűtötte. Nem lenne igazságos azok után, amin ma keresztülment, ha ő lenne az egyik kárvallott. Most, hogy a kocsi kilépett beszívhatta a friss, vízszagú levegőt, tagadhatatlanul jobban van. A sofőr ciderrel is megkínálta. Kellemesen fanyar, egy kicsit csípős ital, de nem bántja a gyomrot. Egy teli kulaccsal meg bírna inni, bár most, hogy az ereje majdnem visszatért, a kecskesajt is jólesne.

Egyszer még visszajövök ide, mondja, elhozom a gyerekeimet is, ha lesznek. Ez valami fogadalom?, nevet a sofőr, és sebességbe teszi a váltót. A kocsi megzökken, és mintha szabadeséssel indulna, leszáguld a lejtőn. Az út olyan keskeny, hogy a fölfelé ballagó, kecskéket terelgető gyerekeknek le kell húzódniuk a meredély szélére, de a sofőrt ez nem zavarja. Magabiztosan kezeli a gépet, ami az út kanyargásának ütemére jobbra-balra dől.

A város olyan, mint egy erődítmény: mindenütt homokzsákokból rakott akadályok, rajtuk masingeverek,⁷ mögöttük ládák, a ládák mellett fegyverüket tisztogató, vagy lőszerüket és kapszlikat⁸ rakosgató katonák. A hajtókájuk alapján vannak köztük ágyúsok és aknavetősek is, de igazi parádé akkor lesz, ha megérkezik a gyalogság.

A sofőr a házak közé faroltatja az autót, és azzal köszön el, hogy ha jól számolja, az ezred úgy egy óra múlva ér ide, addig, ha kedve tartja, megehet egy burekot. Ott följebb, a dzsámi mellett talál egy prima sütödét. Nem folytatja, mert eszébe jut, hogy még rengeteg a dolga, és estére vissza kell érnie Tuzlára. Na, isten áldja, vitéz úr, vigyázzon magára, meg a szerb lányokra, azok nagyon vérmesek! Kikaparják az ember szemét, ha becsapva érzik magukat,

6 Szerb gerillaalakulat tagja. A kifejezést 1909-től használják.

7 géppuskák – első világháborús katonai szleng

8 gyutacsokat

mondja, és visszaül a fülkébe. Akármilyen vérmesek, a bosnyák fosatószilvánál nem gyötörhetik meg jobban a párjukat!, kiabálja utána, aztán észbe kap, hogy ennek az embernek sem kérdezte meg a nevét, pedig az életét köszönheti neki.

A teherautó kikanyarodik a szűk utcából, és eltűnik a szeme elől, ő meg leül egy bizonytalan rendeltetésű kőre. Valami véset van rajta, alighanem török írásjelek, tán azokból az időkből való, amikor Allah szolgálai ezen a nekik is tetsző helyen megtelepedtek. Előhúzza a dóznit, rágyújt, de az egyik utcából váratlanul kirohan egy csapat rongyos cigánygyerek. Körbefogják, rángatják a zubbonyát, és közben az ujjukkal úgy tesznek, mintha cigarettát szívnának. Az anyátok teremtését! Kilóg a pöcsötök, de már dohány kéne?! Mars innen, mihaszna banda!

A kölkök odébb húzódnak, de nem tágítanak. Hemperegnek, viháncolnak a ritkás fűben, pálcákkal bökdösik egymást, meg bukenceznek, hogy csak úgy világít a meztelen seggük. Nem is bírja megállni nevetés nélkül. Odainti a legnagyobbat, ad neki egy kettőt, parázsló végű cigarettát. A kölkök elszalad, mutatja a többieknek a kincsét, ami rögtön kézzre jár. Átszellemülten eregetik a füstöt, ahogy a felnőttek, pedig a legkisebb nem lehet idősebb négy évesnél. Na, de most aztán le sem vakarhatja őket! Jönnek, mutatják a szutykos tenyerüket, és közben olyan habarcs nyelven karattyolnak, ami se nem szerb, se nem bosnyák, de még csak nem is török, hanem mindegyik egyszerre. Azt hallotta valakitől, hogy a balkáni cigányok nemcsak a civilizált észak és a primitív dél közötti kapcsolódást teremtik meg, hanem összefogják, és a maguk képére formálják ezt a sokféle etnikumra tördelt világot. Lebegő országuk van, nem tartozik sem az éghez, sem a földhöz.

Nagy Dénes: *Merülő* (akril, vászon, 55 × 45 cm)

De végre megjön az ezred. Fáradtan, porosan özönlenek be a dzsámi előtti piactérre, és nem értik, ő hogy a csudába kerülhetett ide, ráadásul kipihenten és vidáman. A tanárképű, aki délelőtt a helytállással példálózva próbálta tartani benne a lelket, odajön, és izzadt homlokát törölgetve megkérdezi: Na, mi újság, spártai fiú? Megvan-e még az a róka?

Mosolyogva int oda, hogy minden rendben, pajtás, és benyúl a nadrágzsebébe, hogy a köré sereglő katonatársakat megkínálhassa egy kis szívnyivalóval. Ám a zsebe üres, a gyerekek pedig sehol. Mindegy, nem számít. Soha ne legyen ennél rosszabb napja.